

קונטרס הערות על מסורת יהודי בבל בקריאת התורה

ובו הערות על המסורת כפי שלמדתי
מהרה"ג **יוסף עזרא זליכה** שליט"א
רב ומו"צ בשכונת פרדס-כץ
ע"פ תשובות לשאלות ששאלתיו כד הוינא טליא
בעוברי על המ"ש לחה"ב סלת למנחה ועוד.
הערותיו משקפות בעיקר את
מסורת יהודי בבל

ונלוו עליו
אופן ההגיה של יהודי בבל
לוח הטעמים לפי מנהג יהודי בבל
רשימת ההפסקים בקה"ת לפי מסורת יהודי בבל
הפטרות לפי מנהג יהודי בבל ועוד קהילות
ממני הצעיר י. א. ידידיה.

- מהדורת טיוטא מנחם אב ה'תשס"ט -

שנת פת"ב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע לפ"ק.

מסורת יהודי בבל בקריאת התורה
- טיוטא -

©

✉ hadikduk@gmail.com

🌐 <https://tinyurl.com/leene>

הקדמה

ידוע שהרה"ג הר' יוסף עזרא זליכה שליט"א. היה בקיא בחכמת הדקדוק ופעל בכל כוחו להנחיל את כללי הקריאה וכללי הקריאה והדקדוק **לציבור הרחב** ע"י שיעורים באין ספור מקומות. זכיתי ולמדתי חכמה זו אצל הרב שליט"א ועוד שאלתיו שאלות רבות במסורה כפי עוברי על המנחת-שי ועוד חיבורים בזמן שהייתי אברך בכולל שלו בפרדס-כץ.

נתבקשתי ע"י הרב א. מועלם להעלות עלי-ספר את אשר נמצא כתוב איתי מהערותיו של הרב. הערותיו משקפות בעיקר את המסורת של יהודי בבל בקריאת התורה ובהרבה פעמים מסורתם של רוב ככל הספרדים. מכיוון שמסורות אלו הולכות ונשכחות ואת מקומם תופסים מסורות אחרות, ו"תיקונים" חדשים מרחוק באו, נראה לענ"ד שיהיה תועלת בהוצאת רשימות אלו מבחינת "תכתב זאת לדור אחרון" (תהלים קב, ט).

וזאת למיודעי שהנכתב הוא בקיצור נמרץ וכדי להבין את ההערות לאשורן יש לעיין היטב בהפניות בראש הדבור המתחיל.

ואסיים בברכת רפואה שלימה למו"ר, שישלח לו הקב"ה רפואה שלימה בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ונזכה להנות שוב מזיו תורתו.

אמן.

י.א. ידידיה

הרב פרדו 8 בני-ברק 51544
yedidya@macs.biu.ac.il

© כל הזכויות שמורות
המחבר מרשה להדפיס עותקים בודדים בלבד לזיכוי הרבים ובתנאי שיהיה ללא תשלום.

לוח מקצת ר"ת

או"ת - אור תורה (חלק ראשון מספר שתי ידות לר' מנחם די לונזאנו).	ס"ס - ספרי ספרדים
בא"ח - בן איש חי	עמ"ש - עיין במנחת שי
במ"א - במקום אחר	ע"ז - על זה
הו"ד - הובא דבריו	ע"ע - עוד עיין
הנאמ"ן - הרב מאיר מאזוז שליט"א	רמז"ל - ר' מנחם די לונזאנו בעל או"ת
לח"ב - לחם הבכורים	ר"פ - רב פעלים
מ"ש - מנחת שי	שפ"ח - שפתי חכמים
	ש"ר - שנה ראשונה (מספר בא"ח)

מסורת יהודי בבל בקריאת התורה
- טיוטא -

©

✉ hadikduk@gmail.com

🌐 <https://tinyurl.com/leene>

פרשת בראשית

- "תִּרְשָׁא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" (א,יא) – עמ"ש, מנהיגו לאומרו בזקף-קטן ולא ברביע.
- "וַיִּלְהֹבֶהֱיִל" (א,יח) – עמ"ש, מנהיגו לאומרו בשוא לבדו ואינו דומה ל"וַיִּלְהֹב" (ב,יב) שעליו יש מסורת שהוא בחטף-פתח.
- "הוא פרת" (ב,יד) – מנהיגו שהעולה השני גומר פה ואין מפסיקים בפסוק "כי לקח אותו אלהים" (ה,כד) שנחשב לפורענות לחנוך משום שהיה קל בדעתו לשוב ולהרשיע.
- "לְעֵבֶדָה וְלִשְׁמֶרֶה" (ב,טו) – עמ"ש, ואנחנו קוראים אותה במפיק הא, כמו בכל הספרים.
- "בעצבון תֵּאֱכֹלֶנָה" (ג,יז) – בספר לוית חן כתב שהכף בחטף פתח, הו"ד במ"ש. כל לשון אכילה וברכה וכפולים יש להשמיט את הפתח לכן יש לקרוא תאכלנה בשוא נע בכף.
- "הֶאֱזִנָה" (ד,כג) – עמ"ש וסלת למנחה, אנחנו קוראים אותה האלף בחטף-פתח והנון דגושה.

פרשת נח

- "וַיִּסַּר נֹחַ" (ח,יג) – עמ"ש, ומנהגנו בשני פשטין משום שצריך להחשיב את האו של הפתח הגנובה כאילו כתוב "נו-נח".¹
- "שִׁבְא וַיִּדְרֹן" (י,ז) – ואו שורוק בראש מילה והשוא שאחריה נח וגם בדומות כמו "וללוב" (דברים לג,ח), "וללובן" (בראשית כט,טז)², למרות הקושי.

פרשת לך לך

- "מִבְּרִיךְ" (יב,ג) – עמ"ש. כוונתו שברוב הספרים הוא בשוא לבדו שכן צריך לקרותו כשוא נע ולא בחטף, וכן נהגו רוב הספרדים. אולם יש לציין שהמ"ש מדבר על לשון אכילה ולשון ברכה ועל שתי אותיות הדומות שסימנם "אבד" ושבר בריחיה" (איכה ב,ט) אולם במקומות אחרים כשמופיע חטף-פתח

שלא כדינו כגון "וַיִּלְהֹב" (ב,יב), "וַיִּשְׁדֶּה" (ויקרא כה,לד) "וַיִּצְחַק-לִי" (כא,ו) ודומיהם הוא בחטף-פתח ולא בשוא נע. הכורדים והתוניסאים למשל אומרים בחטף-פתח בדומות ולשון ברכה ואכילה. ור' אהרן בן אשר כתב בכולם חטף-פתח והם הבינו שכתב כך כי כך צריך לבטא.³

פרשת וירא

- "הִנֵּה-נָא אֲדִנִּי" (יט,ב) – עיין סלת למנחה לר' לחה"ב. ומנהגנו "נא" רפה למרות המקף ואין דין דחיק, שהוא רק אם המילה הראשונה מן המוקפות היא זעירא כגון "מִה-פִּרְצֵת" (לח,כט). ומ"ש בתנ"ך קורן "הנה" מלרע ולא מוקפת ונון "נא" דגושה, קשה - למה תדגש הנון הרי אין פה לא דחיק ולא אתי-מרחיק.
- "וְלוֹט בֶּן זָעָרָה" (יט,כד) – עמ"ש לחה"ב דף ס"א וסלת למנחה. ומנהגנו כמו המ"ש שהוא מלעיל ללא העמדה בריש דלא כהרב לחה"ב. ומימלא חייבים לומר גם במילת "הֶאֱלֹהִי" (כד,סז) המוטעמת בתרי פשטין שהיא לכו"ע מלעיל גמור ללא העמדה נוספת למרות החטף, ולא דומה למילה "פְּדָנָה". ולא קשה מדוע נחטפה העין שי"ל כדי להקל על הלשון.
- "וַיִּצְחַק-לִי" (כא,ו) – הצדי בחטף-פתח ולא בשוא לבדו שרק בלשון אכילה וברכה ובשתי אותיות הדומות הוא בשוא לבדו.⁴

פרשת חיי-שרה

- "נְשִׂיא אֱלֹהִים | אֵתָהּ" (כג,ו) – עמ"ש בשם הרמד"ל, ומנהגנו לשים פסק לאחר מילת אלקים.

פרשת תולדות

- "קָרָא-שְׁמוֹ" (כה,ל) – מסורת בידינו במעמיד הקוף.
- "וַיִּהְיֶה" (כו,י) – עיין בשפ"ח בדברי הנחלת יעקב שא"א לפרשו לשון עתיד.

³ הרב בשיעור בכללי הקריאה.
⁴ עיין לעיל על מברכין.

¹ וע"ע בדברי "פרשה מפורשה" כאן ובהרבה מקומות.
² כללי הקריאה כלל ט'.

פרשת ויחי

- "וַיְהִי־לָעֵם" (מח, יט) - עמ"ש. ואנו לא מדגישים את הלמד בגלל מה שכתב המ"ש והוא יוצא מן הכלל ע"פ המסורה.
- "מִטָּרֶף בְּנֵי עֲלִית" (מט, ט) - עמ"ש וע"ע שפ"ח. ובדיעבד שהפסיק במילת "בני" ולא חזר יצא משום שיש אומרים שעל יוסף קאי ולא שינה משמעות. כיוצא בו אם הפסיק במילת "ויקרא" שבפסוק "ויקרא בשם יי" (שמות לד, ה) שלפי פירוש רש"י ז"ל לא שינה משמעות.
- "לִישׁוּעַתָּךְ קוֹיִתִּי יִי" (מט, יח) - הבבלים נוהגים לנגן בפסוק זה בניגון מיוחד גם אם לא מפסיקים בו לחמישי, ויש המנגנים בפסוק הקודם "ויפל רכבו אחור" (החלבים), וכל הנגינות המיוחדות תלויות במנהג.
- "אֶנָּה שֵׁא נָא" (נ, יז) - "מילת אנא" בשני טעמים.

פרשת שמות

- "וַיַּעַשׂ לָהֶם כִּתְיִים" (א, כא) - הדגש בתיו הוא קל.
- "וַתַּצְפְּנֵהוּ" (ב, ב) - מסורת בידיו לקרוא ללא מעמיד בואו, שלא כמו בתנ"ך קורן.
- "וַעֲתָה נִלְכְּדָה־נָא" (ג, יח) וכן "אֶלְכָּה נָא" (ד, יח) - הלמד שבמקצת חומשים באה בחטף-פתח הוא טעות.
- "בְּכָל נִפְלְאוֹתֶיךָ" (ג, כ) - יש מנקדים את התיו בפתח ויש בקמץ בגלל הזקף-קטן, וא"א להכריע ביניהם.
- "אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה" - מנהגו לנקד את העין בשוא (והוא נח), ויש טעם מדוע פעמים בא בשוא ופעמים בחטף-סגול ולנו אין כלל ברור בדבר.
- "מִזֶּה בִידֶךָ" (ד, ב) כתיב, וקרי מִזֶּה־יָדָה ויארץ מעט במס' כדי שלא ישמע כמילה אחת מחמת הדחיק.
- "וַחֲטָאת עֲמֶךָ" (ה, טז) - עיין בסלת למנחה, הטית בקמץ ורפה ומשנה משמעות.

מ"מ היות ומשמעות המילה עצמה בלשון עתיד נקרא שמשנה משמעות אם קרא אותה מלעיל, שאז הוא פועל עבר עם ואו החיבור, וצריך לחזור גם בדיעבד.

- "וַיִּשְׁקָה־לִּי" (כז, כו) - עמ"ש וסלת למנחה. והמסורת שבידינו שהוא בחטף-פתח כמו שכתב המנחת שי.
- "הַבִּרְכָּה אַחַת" (כז, לח) - עמ"ש. ומנהגנו בשוא-פתח למרות שבמ"ש לא משמע כך.
- "פִּדְיָנָה אָרֶם" (כח, ב) - ובודאי שהוא מלעיל וצריך להאריך בדלת, אלא שצריך גם לעמוד קצת בנון.

פרשת ויצא

- "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ" (כח, טו) - עמ"ש וסלת למנחה ובהערות הנאמ"ן, כי בכל הספרים הוא בחטף-סגול וכן עמא דבר. וכן "אֶעֱבֹדְךָ" (כט, יח) - בחטף-סגול.
- "וַיְהִי כְשֶׁמַּעַי" (כט, יג) - עמ"ש. והמסורת בידיו שהיא רפויה כדינה.
- "וַיִּלְלְכֵן שְׁתֵּי בָנוֹת" (כט, טז) - השוא בלמד נקרא כשוא נח.⁵
- "בִּשְׁקָתוֹת" (ל, לח) - עמ"ש. בחטף פתח, כך קבלנו מסורה.
- "לִי־חֲמִנָּה" (ל, מא) - המסורת בידיו שהחית נחה.
- "וַיִּלְלָאָה" (לא, ד) - למד ראשונה בשוא המבוטאת כשוא נח.⁶

פרשת מקץ

- "וַיִּנְסְפֹר־לֹ" (מא, יב) - יש עומדים על הואו ויש בנון וכאן מנהגנו לעמוד בסמך.
- "וַיִּבְיֵאוּ לֹ" (מג, כו) - העידו בפני שהרב זליכה היה מדגיש את האלף.

פרשת ויגש

- "בְּנִימֶן־אֲחִיו" (מה, יד) - עמ"ש שהיוד במאריך. ולא ברור אצלי אם מנהג יהודי בבל לעמוד ביוד. ואמרו לי שהרב זליכה הורה שלא לעמוד ביוד.

⁵ כללי הקריאה כלל טי.

⁶ כללי הקריאה כלל טי.

פרשת וארא

- "וַיֹּאמְרֵי אַתְּכֶם" (ו,ו) - הגימל רפה כדינו ואינו דומה ל"עם זו גאלת" (טו,יג), ע"ע בתשובה של הרב במדור שואל ומשיב בעלון "שמרו שבת" מספר 26, ויפורסם בשו"ת שלו שעומד לצאת לאור בע"ה.
- "לִקְחָהְלֹ" (ו,כה) - נסוג אחור,
- "אתה תִּדְבֹּר" (ז,ב) - עמ"ש, אנחנו מבטאים את התיו כאן רפה.⁷
- "וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ" (ז,כח) - בית ראשונה בשוא הנהגה כשוא נח לספרדים.⁸ כל אותיות בית בפסוק זה רפות חוץ מבית ראשונה במילת "בְּבִיתְךָ" מפני שהיא פותחת בשתי אותיות בג"ד כפ"ת מאותו מוצא.

פרשת בא

- "יִמָּה סוּף" (י,יט) - עיין בסלת למנחה, והסמך דגושה.
- "עַל הַבָּתִּים" (יב,יג) - ... יש העמדה בבית והיא גורמת שהדגש יהיה כבד.⁹
- "תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר" (יב,טו) - ישנם שבעה מקומות ע"פ המסורת שיש דגש לאחר שורוק כגון "וּתְחַסְּרֶהוּ מַעַט מֵאֲלָקִים" (תהלים ח,ו), ולאחר חיריק כגון "יִסְרֹף יִסְרְנִי יְהוָה" (תהלים קיח,יח), וזה לא אחד מהם לכן איננו מדגישים כאן את השין.
- "מִשְׁכֹּו וקָחוּ לָכֶם" (יב,כא) - עמ"ש, המנהג ברור אצל הספרדים לקרוא "משכו" בשוא נע וכ"כ במכלול, והמ"ש במאמר המאריך ובעל לוית חן ועוד.¹⁰ והטעם שזה בציווי.

פרשת בשלח

- "לִחְרָבָה" (יד,כא) - הלמד בסגול לא בשוא. ותנועה קטנה שלא במקום הטעם קצרה יותר משוא נע.¹¹
- "אֲשִׁירָה לִי" (טו,א) - וכן "אֲשִׁירָה לִי לִי כִי גַמַל עָלַי" ו"אֲשִׁירָה לִי בַחֲיִי" (תהלים) יש ביניהם שהלמד בדגש ויש בהם שהלמד רפה, ואין מסורת ברורה.
- "בְּמִים אֲדִירִים" (טו,י) - ערש"י שופטים ה,כה, מנחות נג. ובא"ח ש"ר פרשת ויגש סעיף יד. ונראה שגם בדיעבד אם לא הפסיק בין "במים" ל"אדירים" אין לסמוך על רש"י שמלבד שהוא נגד המסורה שבידינו הוא גם נגד הגמרא.¹²
- "מִי־כַמְכָה בְּאֵלֶם" (טו,יא) - עמ"ש, מסורת היא בידינו להדגיש את הבית כאן, והדגש הוא דגש חזק.
- "יִרְצֹנוּ" (טו,יד) - מלרע.

פרשת יתרו

- "וַיִּנָּח" (כ,יא) - נון רפה לשון מנוחה.

פרשת משפטים

- "וַיַּעֲשֶׂה לָוִי" (כא,לא) - יש מסורת על זה שהלמד רפה והרי כבר פסקו התוספות שהולכים אחרי המסורת אפילו נגד גמרא. לכן אין להדגיש כמו שעשו בתנ"ך קורן.

פרשת כי תשא

- "אֶל־הַמִּזְבֵּחַ" (ל,כ) - עמ"ש שהוא בפשט אחד לפי ס"ס. וקשה היכן יבוא הטעם פשטא הרי לא יכול לבוא בחית או ליתר דיוק ביד של הפתח הגנובה שהרי לא מצאנו "מזבח" מלרע, ואם יבוא מלעיל בבית צריך לבוא בשני פשטין.¹³

⁷ אמר לי ידין הרמ"ז שאביו והרב היו קוראים דגוש, וצ"ע.

⁸ כללי הקריאה כלל ט'.

⁹ עיין בכללי הקריאה כלל י"ג, ובתשובה על הערה י' של הגר"מ מאזוז שליט"א.

¹⁰ מתוך כללי הקריאה כלל י' וע"ע בהערות של הרב שריה דבליצקי והתשובות הרב באות ה' בסוף החוברת.

¹¹ הרב כתב ע"ז במ"א.

¹² וע"ע בדברינו בקונטרס הערות על המקרא הנלווה לחוברת לעיני כל ישראל, מה שכתבתי בהערות על פסוק זה.

¹³ כיוצא עיין לעיל בפרשת נח וב"פרשה מפורשה" המצויין שם.

- "הַנֶּסֶר הַלֵּב" (ד, לא) - עמ"ש, ובקורן הטעם בסמך, אבל מנהיגו בנסוג אחר.

פרשת שמיני

- "לִזְבֹּחַ" (ט, ד) - עמ"ש וחלק הדקדוק למהרי"ץ, אבל המנהג בכל אלה הוא בתרי פשטין כי הוא מלעיל.
- "קָרְבֵּנו" (י, ד) - הריש בשוא נח¹⁶, שאינו צווי¹⁷ אלא היתר להם להכנס לקודש וגם אין דין מחצורא¹⁸ ששני הטעמים בבית.

פרשת תזריע

- "וּמִחֵית בֶּשֶׂר חַי" (יג, י) - הנה בחיריק ישנם מנהגים שונים. ישנם המניעים אפילו אותיות ה' וח' מהגרונות כמו "תהיה", "יהיה", ברם רוב הספרדים אינם מניעים אותם.¹⁹
- "וְטָמֵא | טָמֵא יִקְרָא" (יג, מה) - אע"פ שצריך להיות הפרש בין הפסק לבין הלגרמיה, אין לנו הפרש בנייהם כי נעלם ממנו באורך הגלות.
- "אֹז בִּשְׁתִּי" (יג, מח) - עמ"ש, ואעפ"כ השוא איננו נע גם למי שיש לו דין מחצורא משום שגם מחצורא לא מניע שוא שלאחר תנועה קטנה.

פרשת מצורע

- "לְטָמְאָה-בָּהּ" (טו, לב) - עיין בסלת למנחה מ"ש בשם ר"י לומברוזו שהבית דגושה ובקורן היא רפה. וכן אנו סוברים לא כר"י לומברוזו. וע"ע לקמן בהערות על "ולדבה-בו".

פרשת אחרי

- "או אשר יִשְׁחָט" (יז, ג) - עמ"ש, וכוונת המ"ש שצריכה החית להיות בקמץ וטעות הוא בספרים שעושים בפתח, ומי

- "מִחֲצִיתוֹ" (ל, כג) - עפרש"י ושפ"ח, בודאי משנה ההפסקה את המשמעות ומשנה-ברורה על הלכות קריאת התורה הורה שעל מאריך ומפסיק צריך לחזור.
- "הָאֵלֶּה" (לג, ח) - נלע"ד שהוא מלעיל כמו "ולוט בא צִעֲרָה" (בראשית יט, כג) והטעם באלף לא בהא והוא מחלוקת.
- "וַיֹּאמֶר פָּנֵי יִלְכוּ" (לג, יד) - עמ"ש בעניין הסחפא, ואנחנו איננו בקיאים בזה לכן עושים כאתנח רגיל וכן איננו רגילים בכרבלא ומאיילא.
- "וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ" (לד, ה) - עמ"ש, ובדיעבד אם עשה טרחא במילת "ויקרא" יצא שלפי פרש"י לא שינה המשמעות.¹⁴

פרשת ויקהל

- "בְּתֵימִים" (לו, יד) - הבית של המילה "בתיים" במעמיד. והיא בדפוסים ישנים מדויקים כמו תיקון סופרים "המסורה" ותנ"ך קורן, ומהצעירים נשכחה. ודומה לה "עַל הַבְּתִימִים" (יב, יג) והיא יוצאת מן הכלל שאע"פ שהיא מלרע העמדת הבית גורמת שהדגש יהיה כבד.¹⁵

פרשת פקודי

- "קִדַּשׁ קִדְּשִׁים" (מ, י) - כתב המ"ש שהקוף בלא מאריך (מעמיד). והמנהג לקרותו עם מאריך ואפשר לסמוך על המנהג.
- "תהיה לִילָה בּוֹ" (מ, לח) - הבית דגושה בדגש קל מדין מפסיק ואין לומר בדגש כבד מדין אתי מרחיק מפני שדין המפסיק קודם לדין דחיק ואתי מרחיק שהם שייכים רק כשהמילה הראשונה מן השניים באה בטעם משרת או במקף.

פרשת ויקרא

- "עַל-הַמִּזְבֵּחַ" (א, ה) - עמ"ש, והמנהג לקרותו בתרי-פשטין.

¹⁶ עיין בחוברת כללי הקריאה בתשובות הרב להערות של הגר"ש דבליצקי שליט"א אות ה'.

¹⁷ על עצם היות לשון ציווי רשות ראה רש"י מכות י"ב ע"א על המילה ירצח.

¹⁸ מחצורא הוא כינוי לשוא הכלוא בין שני טעמים או מעמידים, ודעת הבבלים והחלבנים שרק באופן זה מניעים אותו לאחר תנועה גדולה (והמנהג גם לאחר תנועה קטנה).

¹⁹ כללי הקריאה כלל י'.

¹⁴ וכן כתב הגרע"י בקול סיני אבל הנאמן בהקדמתו לחומש איש מצליח חולק על כך.

¹⁵ עיין לעיל ובכללי הקריאה כלל י"ג, ובתשובה על הערה י' של הגר"מ מאוזו שליט"א.

- "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (כו, לו) - עיין לרב אור תורה בשתי ידות. בקורן נוסף מאריך בתי. ודבר פלא הוא כי צריך להיות נסוג אחור ממש.

שמבדיל במבטא בין קמץ לפתח צריך לשים לב כאן.²⁰

פרשת קדושים

- "וַיִּרְאֵהָ מַאֲלֵהֶיהָ" (יט, יד) - המם בדגש.

פרשת אמור

- "לִהְיוֹתְךָ" (כא, ד) - הטעם הוא מאיילה שנשכח מאיתנו. מ"מ הוא מלרע עם העמדה בהא וא"א לומר שהטעם העיקרי בהא, שלא יתכן שיבוא שלוש הברות לפני סוף המילה.
- "מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תִּבְיֹאוּ" (כג, יז) - עמ"ש בשם המסורת שהאלף דגושה. והוא בספרים מדויקים ומשתי סיבות יוצא מן הכלל א' אותיות הגרון ב' אחרי תנועה גדולה.²¹

פרשת בהר

- "בְּהָרֵי סִינֵי לְאַמֵּר" (כה, א) - עמ"ש שהלמד בדגש. והוא תמוה, כי משני טעמים לא יהיה אתי מרחיק, מטעם מפיך ומטעם מפסיק.²²
- "וַיִּשְׁדֶּה" (כה, לד) - עמ"ש בראשית ב, יב שואו בשורוק ולאחריו חטף-פתח. ויש תיקוני קוראים שבהם הוא "ושדה" בשוא אמנם הוא במעמיד, והוא לא מובן.

פרשת בחקתי

- "וַיִּשְׁלַחְתִּי לְךָ" (כו, כה) - מילת "ושלחתי" מלעיל ואין מאריך בסופו כמו שעשו בתנ"ך קורן. והטעם היה ראוי לבוא מלרע בגלל ואו המהפכת את הזמן מעבר לעתיד ובא מלעיל מפני שהוא נסוג-אחור ואין פה מבטל של הברה מורכבת.

פרשת במדבר

- "פְּקֻדֵיהֶם" (א, כא) - עמ"ש שאין בקוף מאריך בס"ס וכן כולם וכו'. "וכן כולם" כוונתו גם על "פקדיהם" שבפרק ב (פסוק ד) ופרק ג (פסוק כב). ו"הפקדים" ג"כ בא לאפוקי מספרים ששמו מעמיד בקוף לא בהא, כך מסתבר.

פרשת נשא

- "וַיִּנְרְעָה זִרְעָה" (ה, כח) - עמ"ש, ומנהגינו לומר את הריש בשוא נע לא בחטף-קמץ, ואין אנו חוששים לגרסא של חטף-קמץ.²³ וטוב לקרוא פעמיים פעם ראשונה בשוא שהוא העיקר והשניה בחטף-קמץ וכן "וַיִּנְקְרָאָה בָשֶׁם" (אסתר ב, יד).
- "וַיִּבְרַכְךָ יי" (ו, כד) - הכף בשוא נע לרוב הספרדים, ובשוא נח לדעת הבבלים והחלבים ויש להם על מי לסמוך,²⁴ וצריך שמיעה ממומחה כדי שלא תבלע כף אחת כי אין כלל זה של כפולים, שאינו מופיע בראשונים.
- "וַיִּבְכֹּא מֹשֶׁה" (ז, פט) - הבית ראשונה בשוא נח גם אם דומות.²⁵

פרשת בהעלותך

- "רַבְבֹּת" (י, לו) - עמ"ש ומנהגנו להניע את הבית של "רבבות" גם כאן וגם בזאת-הברכה שאנחנו סוברים שיש בריש מעמיד. והגם שמחצורא אין כוחה יפה להניע השוא לאחר תנועה קטנה, וגם אין לנו את הכלל של הדומות. אעפ"כ בצירוף של שניהם אנחנו נוהגים להניע את השוא.
- "נִשְׁטוּ" (יא, ח) - עאו"ת ובמ"ש, ומנהגנו מלרע כמו המ"ש.

²³ את הדי"ה ניקד המ"ש בשוא, לכן נראה שכן היא דעתו של המ"ש, למרות שהיה אפשר להבין שדעתו נוטה לדברי האו"ת שמביא בסתם שבס"ס בחטף-קמץ, ומקצת ספרים שהיו לפני המ"ש מסייעים לו.

²⁴ על הרד"ק

²⁵ כללי הקריאה כלל טי.

²⁰ אמנם מלשון המ"ש אפשר לומר שדעתו שהיא בפתח, ואכן בכתב ידו ניקד בד"ה בפתח, ובדפוסים שלנו לא מנוקד הדי"ה.

וכ"ז לא נוגע למילה ישחט בתחילת הפסוק, שהיא ודאי בפתח.

²¹ כללי הקריאה כלל י"ב.

²² ונראה שטעות נפלה בדפוסים של המ"ש, והמ"ש באמת כתב שהלמד בלא דגש.

- "אִם־יִהְיֶה נִבְיָאֲכֶם" (יב,ו) - ערש"י ושפ"ח אות צ. יפסיק מעט, ו"י"י" נמשך ל"במראה אליו אתודע" כמו שפירש רש"י. וגם בתרגום יש לאמר כן ש"אנא יי" נמשך ל"בחזון אנא מתגלי להון".
- "מִן־הַנָּשִׁים" (לא,לה) - עמ"ש, מן הזקנים שמענו שמעמידים בהא.
- "וְאֶת־שִׁבְמָה" (לב,לח) - בקורן יש מעמיד בשין ובאיזה תיקוני קוראים אין. וכך קראו הזקנים בחיריק חסר ומבוטא בחטיפה כמנהג יהודי בבל.

פרשת קרח

- "נָסִי" (טז,לד) - מלעיל.
- "אֶל־מֹשֶׁה לְאֹמֶר" (יז,כו) - הלמד של "לאמר" רפויה שמילת "משה" בטרחא. מדברי הרד"ק במכלול ע"ח ע"ב משמע שכלל זה שייך לדחיק לכן הטרחא מפסיק.²⁶

פרשת חקת

- "וּבְתָיִם" (ו,יא) - התיו בדגש קל, כדי שלא ישמע מלשון שממה כמו "וְאֶשְׁתִּיהוּ בְתָה" (ישעיהו ה,ו).³¹
- "בְּמִסְכָּה נַעֲלָה" (כ,יט) - כתב המ"ש "כן כתיב", ר"ל על המס שהיא רפה.²⁷
- "לְסַבֵּב" (כא,ד) - עמ"ש, ואנחנו עושים אותה דגושה.²⁸
- "וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַנֶּס" (כא,ט) - מס רפויה כי החיריק בשין הוא חיריק מלא שהיה צריך להיות כתוב "וישימהו" רק שנחסרה היות שהיא עין הפועל של שורש "שים".²⁹

פרשת פנחס

- "פִּינְחָס" (כה,יא) - נון בשוא נע גם כשחסר יוד כמו כל מילה שפעמים עם יוד ופעמים בלי.³⁰

פרשת מטות

- ²⁶ כללי הקריאה תשובות להערות הגר"מ מאזוז שליט"א סעיף ט.
- ²⁷ ובדי"ה עשה המ"ש סימן רפי על המס.
- ²⁸ נראה לכאורה שהמ"ש נוטה לדעה שהיא רפה, אך המנהג הוא בדגש כפי שנקדו בתנ"ך קורן ובאיש מצליח. מ"מ יתכן שליהודי בבל לא היתה מסורת במילה זאת שהרי הם בטאו את הביתים הרפים כמו הדגושים בדגש קל ולא הבחינו ביניהם, כמ"ש בשו"ת רב פעלים, ורק כאן בארץ תקנו רובם.
- ²⁹ מ"מ על "לדבקה-בה" (ענין בהערות לקמן) ודאי שהיתה מסורת כהמ"ש, והרי שם השאלה היא האם הבית דגושה בדגש כבד או שהיא רפה, וגם למבטאים את הרפה כבדגש קל עדיין יש הבחנה ברורה בין דגש קל לכבד.
- ²⁹ ע"ע בכללי הקריאה כלל יוד על מילת ישמך.
- ³⁰ כללי הקריאה כלל י.

פרשת מסעי

- "וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַּר־צִין" (לג,לו) - מכיוון שהמנחת שי לא כתב מאומה נראה שהבית הראשונה רפה.

פרשת ואתחנן

- "וּבְתָיִם" (ו,יא) - התיו בדגש קל, כדי שלא ישמע מלשון שממה כמו "וְאֶשְׁתִּיהוּ בְתָה" (ישעיהו ה,ו).³¹

פרשת עקב

- "וַיִּלְךְ בְּקֶה־בֹּ" (יא,כב) - עמ"ש בסוף פרשת נצבים, ובלחם הבכורים דף מ"ב ע"ב ובסלת למנחה כאן. ומנהגנו בבית רפה במילה "בו" למרות המקף שגם למ"ש יש מקף ולא חולק בזה אלא שאעפ"כ קבלה בידינו שאינו דגוש ולא אומרים פה דין דחיק.

פרשת ראה

- "אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ" (יב,יא) - עמ"ש וסלת למנחה, צריך להיות דגש לתשלוס הנון שנפלה מלפני האות דלת וכן מנהגנו גם ב"וּתְהַצֵּל הַבְּתִיִּם" (ישעיהו כב,ז).
- "כָּל־תּוֹעֵבַת יִי" (יב,לא) - עמ"ש שהכף בדגש ובקורן רפה, שבא אחרי אהו"י ללא מבטל. ומנהגנו בדגש שהוא יוצא מן הכלל ומסורה בידו לכן כתב כן.³²

³¹ כללי הקריאה סוף כלל יג ובסוף בתשובה על הערה ה' של הגר"מ מאזוז שליט"א.

³² ובאמת בכתב יד מאוחר יותר של הרב מנחת שי עצמו חזר על הדברים והוסיף "על-פי המסורת". אמנם ק"ק שהאו"ת כותב שהוא רפה, אך לא הזכירו המ"ש בהערה זו. ויתכן שהיתה לו מסורת כדוגמת זו שהביא בשופטים ז,טו (שלא קי"ל כוותה).

פרשת כי תבוא

- "עֲלֶיךָ גֹי מֵרַחֵק" (כח, מט) - הגימל דגושה בדגש כבד מדין אתי מרחיק.

פרשת נצבים

- "וְלִדְבָקָה-בֹּו" (ל, כ) - עמ"ש והגהה, לא חולק הרמד"ל על המ"ש לגבי המקף אלא דס"ל שאע"פ שיש מקף אין כאן דחיק שהוא יוצא מן הכלל. ועיין לעיל בדברינו בפרשת עקב.

פרשת וילך

- "וְהָיָה" (לא, כא) - כתב המ"ש שאין בידו תלשא וכן "וְעָנְתָה" - כתב שאין בתיו תלשא. ושניהם ודאי מלרע ולא ר"ל שהם מלעיל שאם כן היה כותב בפשטות שהם מלעיל אלא ר"ל על הטעמים תרסא ותלשא שמבחינים ביניהם ע"פ מקומם אם הטעם בא בתחילת התיבה או בסופה. ובא לומר שהם בטעם המפסיק שמשניהם שנהוג לשים אותנו בראש התיבה ולא בטעם המשרת שנהוג להניח אותו בסוף התיבה.

פרשת האזינו

- "שַׁחַת לֹו לֹא בָנוּ מוֹמִים" (לב, ה) - כתב הרמד"ל באו"ת שהלמד של "לא" דגושה, וכן מנהגינו אע"פ שהוא לאחר טעם מפסיק.
- "אֲבִיךָ קָנָה" (לב, ו) - עמ"ש, וכן לדידן הקוף דגושה מדין אתי מרחיק. ודומה לו "עֲבִיטָה כְּשִׁיטָה" (פסוק טו) שהכף בדגש כבד מדין אתי מרחיק.
- "אֲשֶׁבִּיתָהּ מֵאֲנֹוֹשׁ" (לב, כו) - יש שבידם מסורת להדגיש את המס כמו שיש מסורת בפסוק "וְעֲשִׂיתָ קְעָרָתִיו" (שמות כה, כט) ודומיהם, אולם מנהגינו לא להדגיש שאין לנו מסורת לדגש בפסוק זה ומשפטה ע"פ הדקדוק להיות רפה שמכלל אתי מרחיק יבוא דגש במילה השניה רק אם יהיה ממש טעם בתחילת המילה אולם פה יש רק מעמיד ואינו עושה דגש מלבד מקומות ספורים ע"פ המסורת.

פרשת וזאת הברכה

- "רַבְבֹּת אַפְרַיִם" (לג, יז) - כתב המ"ש שהבית בשוא לבדו בכל הספרים. וכתב הרד"ק ז"ל במכלול שקריאת הבית כשוא נח. ואנחנו קוראים אותה בשוא נע שיש בידינו מסורת שיש מעמיד בריש, וכגון זה מניעים גם את השוא של הדומות.

מגילת אסתר

- "לְהַבְזֹות בְּעֲלִיָּהֶן" (א, יז) - עמ"ש שהעין בשוא לבד כאן ובפסוק כ', אבל המנהג לא כמו המ"ש.
 - "וּשְׁמוֹ מְרִדְכָיִי" (ב, ה) - עמ"ש וסלת למנחה. ומנהגינו לומר את כולם בשוא.
 - "וְנִקְרָאָה בִשְׁם" - עמ"ש. ומנהגינו לומר את הריש בשוא שזו הגירסא העיקרית ואם רוצים אפשר לאומרו פעם שניה בחטף-קמץ.
 - "וַיְהִי כִרְאוֹת" (ה, ב) - עמ"ש שבס"ס הכף דגושה. והוא מבטל נוסף על מפיק, מפסיק, דחיק ואתי מרחיק. כל הזמן נהגנו לקרות עם כף רפה אולם לפי המ"ש צריך להדגיש.
 - "נִרְדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" (ו, א) - צריך להאריך במילת "המלך" הראשונה וגם בשניה.
 - "וּלְהַרְגֵּוּ וּלְאָבֵד" (ח, יא) - עמ"ש. יש לומר את הנוסחא העיקרית בתחילה ואח"כ לקרוא את הפסוק שנית בלי ואו.³³
 - "לֹא-עֲמַד לִפְנֵיהֶם" (ט, ב) - עמ"ש. גם כאן צריך לקרוא בתחילה את הנוסחא העיקרית עם למד ואח"כ את הנוסחא עם בית שחוששים לה.
- את עשרת בני המן צריך לקרואם בנשימה אחת אמנם יש חשש שיקראם בחטף שלא כראוי לכן הרב ניסה להתקין שיקראום פעם נוספת בנחת בכמה נשימות.
- לאחר מקרא המגילה נוהגים לומר ארורים כל הרשעים. ומנהג רבינו שליט"א היה לומר ארורים כל הרשעים של אומות העולם.

³³ ומצאתי דמות ראה לדבר שהעיקר ברישא מהוריות י"ב ע"א מ"ט דמ"ד יציקה עדיפא דכתיב ויצק וכו' (והדר) וימשח.

אופן ההגייה של יהודי בבל

הגיית האותיות

- את **הדלת הרפה** הגו כדבעי בדיבור היום יומי בערבית שהוא קרוב מעט למבטא האות ז', אבל בתפילה ובכתבי הקודש בטאו את הדלת הרפה כמו הדגושה בדגש קל חוץ ממילת "אחד" שבק"ש ובשם אדנות (קודש - במקום שם הויה) שבטאו בהם את הדלת הרפה כדינה. ויש הבדל קל בין הדלת הרפה לבין הצדי הרפה של הערבית, והיו מקפידים על כך בביטוי של שם אדנות.
- **ואו** - מזרחית (כמו W באנגלית) ולא כמו בית רפה בדיבור היום יומי שלנו.
- **חית** - מזרחית - גרונית, ולא כמו כף רפה שמבטאה מן החיד.
- **טית** - קשה יותר מתיו.
- **עין** - מזרחית.
- **צדי** - מזרחית, קרובה לסמך אך יותר עמוקה ממנה.³⁶
- **קוף** - מזרחית, יותר עמוקה מכף דגושה.
- **ריש** - מזרחית כשהלשון מתנענעת ונוגעת בחיד, ולא גרונית כמו שמבטאים היום בטעות בארץ ישראל.
- **תיו רפה** - מזרחית. ויש הבדל ברור בין דלת רפה לתיו רפה, וכמובן שאינה נהגית כסמך.
- כאשר תבוא **אלף גנובה**³⁷ לפני שוא כמו למשל במילת "וגבכל", היתה נהגית בואו, כמו ווגבכל.³⁸ אמנם לפי דעת המדקדקים צריך לבטא "אוגבכל" באלף, שכן כתבו המדקדקים הקדמונים הרד"ק, הראב"ע, ר' מנחם בן סרוק ודונש בן לברט. ואמר על זה הרב יוסף זליכה שליט"א שיש לזקנים שקראו בואו על מה שיסמכו,³⁹ אבל יותר נכון לבטא באלף.
- **פתח גנובה** - כמו אצל שאר הספרדים מבוטאת כיוד או ואו (מזרחית) ולא באלף. למשל מזבח קוראים מזבִּיחַ, רוח - רונח.

מנהג יהודי בבל להגות את האות **בית** הרפה כמו הדגושה בדגש קל, וכשכל זאת רצו להגות אותה רפה היו הוגים אותה כמו פה רפה, למשל היו אומרים "רַפְקָה" במקום רַבְקָה. שיבושים אלו מקורם מחסרון של הבית הרפה בשפה הערבית. וכבר הורו גדולי העדה שיש לתקן את הדבר.³⁴

יהודי בבל היו מבטאים את האות **גימל הרפה** כדינה כמו הריש הנהוגה היום בטעות. ויש גם לעדות אחרות ללמוד את ההגיה הנכונה של האות גימל הרפה.

• **גימל רפה בלשון גאולה** (כמו ומביא גואל, ומהר לגאלנו) חלק מחכמי בבל היו הוגים אותה רפה כתיקנה וחלק היו הוגים אותה כדגושה בדגש קל כדי להבחין בין לשון גאולה ללשון גיאול וטינוף, וגם הם היו עושים זאת רק בתפילה ובמקום שאין פסוק משולב בה.³⁵

³⁴ והעיד הנאמ"ן ס"ט "ושמעתי מהפייטן ר' משה חבושה נ"י שהרב שלמן מוצפי ז"ל בהיותו בבבל לא היה מבטא בית רפויה, כמנהג כל עדות המזרח, ואחרי שעלה לארץ ושמע מבטא בית רפויה מפי האשכנזים קיבל אותה והיה מבטא אותה כראוי, שכן ראוי להיות חוזר" [אוי"ת סיון תשס"ט עמוד תשפ"ט, וע"ש עוד].

בשם הרב זליכה שמעתי שיש לאמץ חזק את הבית הרפה בפרט אצל יוצאי בבל שיש להם את המבטא הנכון של הואו.

³⁵ וכתב ע"ז הגר"י זליכה שליט"א בתשובה במדור שואל ומשיב בעלון שמרו שבת מספר 62, ועתיד אי"ה להתפרסם בספר שו"ת תפארת יוסף. וז"ל: **והנה** זכורני כד הוינא טליא למדונו לומר בתפילה ומהר לגאלינו וכי' גי' רפויה בהיות וכלל הוא בגי' כפ"ת שאחרי שוא נע רפויות (מלבד שתיים שתי שתיים וכדו') וכשהייתי במירון באלול תשכ"ד שמעתי מהרה"ג הגר"י מוצאפי זצ"ל שאומר ומהר לגאלנו בגי' דגושה (וכעת נדפס סידור עוד יוסף חי, ושם בקונטרס קול יעקב על שירת הים, בפסוק עם זו גאלת, כתב שהעיד לפניו ר' יחזקאל ירוחם יצ"ן שכן העיר לו לומר הרה"ג סלימאן חוגי עבודי זצוק"ל) וכששאלתיו ענה שזה דלא לישתמע לשון לחם מגואל, ואזי שאלתיו מדוע אמר לפני התפילה בפסוק כה אמר מלך ישראל וגואלו בגי' רפויה, וענה שיש הבדל בין התפילה למקרא.

והנה גם לפי דבריו ברור הוא שכשיש פסוק משולב בתפילה צריך לאומרו כפי משפט הדקדוק בפסוק, וכמבואר בשער הכוונות דף נ"א שכל פסוק מהתנ"ך שבתפילה צריך לאומרו בטעמים כאומרו בתנ"ך וכו' באחרונים, ברם דע לך שלא כל חכמי בבל ס"ל כמוהו, והוא שלאחר זמן שמעתי מהרה"ג ר' שלמן מוצפי זצ"ל שאומר ומהר לגאלנו בגי' רפויה. וכן למדנו מהרה"ג ר' יעקב חי נקש זצ"ל (ועיין מ"ש עליו בקץ הימין). עכ"ל הגר"י זליכה שליט"א.

³⁶ יותר קל לבטא אותה כשהלסת התחתונה יוצאת קצת החוצה.

³⁷ אלף שנקראת אע"פ שאינה כתובה, כמו "ופרו" קוראים "אופרו".

³⁸ כ"כ הרב יוסף זליכה שליט"א בחוברת "כללי הקריאה" אות י"ד שכן המנהג אצל רוב הספרדים. ושמעתי שכן הורה הרב למעשה. וצ"ע.

³⁹ ולא ירדתי לסוף דעתו כי אין אני יודע על מי מהמדקדקים יש להם לסמוך.

התנועות

- וכן **שוא לאחר ואו שורוק** בראש מילה הוא שוא נח⁴⁴ אפילו אם יבוא מעמיד בשורוק חוץ ממילים שיש לנו עליהם מסורת שהם בחטף פתח כמו "וַיִּזְהַב" (בראשית ב,יב) וכמו "הִטָּה אֱלֹהֵי אֲזַנְךָ וַיִּשְׁמַע" (דניאל ט,יח) - תחינות לשני וחמישי ועוד.
- וכן **שוא שבא באות רפויה לאחר הא הידיעה** פתוחה מבוטא כשוא נח⁴⁵ (ולא רק אם תהיה זאת האות יוד) ואפילו אם יבוא שם מעמיד. לדוגמא: "הַצִּפְרִידִּים" (שמות ח), "הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא" (דברים כב).
- את המילים **יְהִי, אֶהְיֶה, יְחִיָּה** - בטאו בשוא נח.
- שוא באות הראשונה באותיות **הדומות** מבוטאת כשוא נח רק אם יבוא בה מעמיד אבל בלא מעמיד יהיה שוא נח.⁴⁶

הטעמים

- שמות הטעמים **תרסא ותלשא** הפוכים משאר הספרדים. התירסא היא הימנית המפסיקה, והתלשא היא השמאלית המחברת. כמו כן אין ניגונה תלוי באם יש אזלא גריש אחריה או אין, כפי שיש מנהג אצל יוצאי חאלב.
- הנגינה שונה **לתירסא ותלשא**.⁴⁷ כשהתירסא שהיא הימנית בניגון יורד, והתלשא שהיא השמאלית בניגון עולה.⁴⁸
- יש מנהג מתוך חוסר ידיעה לעשות את **הקדמא** והפשטא שווים, שניהם מפסיקים אבל לפי האמת צריך להבחין ביניהם שהקדמא (שבא על האות המוטעמת ולא אחרי סוף התיבה) משרת הוא ולא מפסיק.

זאת לדעת שאת ההגייה הנכונה צריך ללמוד ע"י שמיעה ממומחה, ופה נרשמו רק ראשי פרקים בלבד. חלק מן הדברים תמצא בשו"ת רב פעלים או"ח ח"ב סימן כ"ה לכמוה"ר יוסף חיים זצוקלה"ה.

⁴⁴ גם אם יבואו אותיות דומות שקשה על המבטא כמו "וַיִּבְבֵּא מִשֶּׁה" (במדבר ז,פט), "וַיִּכְכֵּל מִשְׁפָּטִיו" (שם ט,ג), "עַל־שִׁנְתָּם" (שם טו,כה) בכל זאת השוא הוא נח.

⁴⁵ מ"מ מכיוון שלא משנה משמעות, מותר למי שקשה לו, להניעו כדי שישמע היטב. וכן בכלל הדומות.

⁴⁶ כדעת ר' יהודה אבן חיוג, ר' אהרן בן-אשר, הרד"ק, המהרי"ץ ועוד. לאפוקי משיטת ר' אליהו בחור בכלל אבגד"ה שמניע את הדומות גם לאחר תנועה קטנה לא מוטעמת.

⁴⁷ עיין ברי"פ שדוחה את המנהג להשוות ביניהם.

⁴⁸ לאפוקי מספרדים ירושלמים שמנגנים בהיפך.

- **הקמץ הרחב** - דומה בהיגוי לפתח, כפי מנהג רוב הספרדים. שההבדל ביניהם מורגש רק באורך התנועה.

- **סגול** במילה "אֱלִי" שאינה מוטעמת - היה מבוטא בחטיפה⁴⁰ וכן היו עושים למשל במילת "אֱלִי" הראשונה של "אֶל-אֶל לא יושיע" שבעלינו לשבת.⁴¹ בשאר מקומות שבהם בא הסגול בהברה סגורה (לפני שוא נח או דגש) כמו "ויראו אותו כל אפסי אָרֶץ" לא בטאו בחטיפה.

- **חיריק חסר** לא מוטעם, לפני שוא או דגש, כמו תַּפְלָה, תַּפְאֶרֶת, היה מבוטא בחטיפה כנ"ל.

- את **השוא הנע** בטאו בכל מקום כעין הסגול. מ"מ את השוא הנע לפני האות יוד (למשל במם של יְרַמְיָהוּ) היו מבטאים כעין החיריק.⁴²

- כמו לחלבים גם ליהודי בבל יש את הכלל של **מחצורא** (שוא כלוא), שהיו מניעים שוא לאחר תנועה גדולה רק אם היה כלוא בין שני טעמים או מעמידים. אמנם היו מניעים גם לאחר תנועה קטנה אם התקיים תנאי המחצורא אבל אין הדין כן.⁴³ כלל זה של מחצורא לא מקובל היום, אבל הוא היה מנהג ברור ונמצא לו מקור נאמן בכללי הקריאה בסוף הספר "פה אליהו" לרב מנשה סיתהון זצ"ל מגדולי רבני אר"צ, שהודפס בשנת התרע"ד והיה מצוי אצל יהודי חלב. כ"כ מופיע כלל זה ב"שלושה ספרים נפתחים" של הרב יונה אבן ג'נאח מן המדקדקים הראשונים.

- גם **שוא שבא לאחר תנועה גדולה במילה שטעמה נסוג אחור** (כמו "וקראו לו" דברים כה,ח) מבוטא בשוא נח שלא כמו שאר העדות, מהטעם שאין מחצורא.

⁴⁰ דומה קצת לחטיפת התנועה i באנגלית במילים: girl, bird וכדומה.

⁴¹ והרב יוסף חיים מזרחי בסידורו "עוד יוסף חיים בקונטרס "קול יעקב" כתב שאת ה"אֱלִי" הראשונה יש לחטוף בקריאתה ואת השניה יש להאריך מעט בקריאתה. אמנם בסידור לא עשאה במקף כפי שהוא בפסוק בישעיהו מה,כ.

⁴² כי בעבר היה גם חטף-חיריק (חסר) כמו שיש חטף לתנועות הקטנות פתח, קמץ חטוף וסגול.

⁴³ אמנם בחזנות הדין הוא כן להיות שוא נח לאחר ת"ק מועמדת (ראה להלן) וכן כשבא מעמיד לציון על החיריק והקובוץ שהם למעשה תנועות גדולות (כלומר חיריק גדול ורק שחור יוד או שורוק וחסר ואו) כמו "וַיִּשְׁמַע" (בראשית מח,כ), "לֵלֶאֱתָ" (שמות כו,ד), "וַיִּבְלֶה" (דברים טז,ד) וכדומה.

לוח הטעמים (המתוקן⁴⁹) ע"פ מנהג יהודי בבל

הטעמים עם מסגרת ירוקה הם משרתים ואלו במסגרת אדומה הם מפסיקים.

זֶרְקָא	סְגוּלָתָא	פֶּזֶר גְּדוּל	קֶרְנִי פֶּרֶה
תִּירְסָא	תִּלְשָׁא	אִזְלָא	גְּרִישׁ
שׁוּפֶר מְהֶפֶךְ	פֶּשְׁטָא	קֶדְמָא	
שׁוּפֶר הוֹלֵךְ	זֶקֶף קָטָן	רְבִיעַ	
זֶקֶף גְּדוּל	שְׁנֵי גְרִישִׁין	יְתִיב	
שְׁנֵי פֶשְׁטִין	שְׁלֵשָׁלָתוֹ	תְּרֵי טַעְמֵי	
דֶּרְגָא	תְּבִיר	מֵאֲרִיךְ	טֶרְחָא
אֶתְנַח			
פֶּסְקוֹ	מִקְרָא	מַעְמִיד	יֶרַח בֶּן יוֹמוֹ
סוּף פֶּסְקוֹק:			

כל הטעמים קונים מקומם (פירוש: הנגינה - מלעיל ומלרע - באה במקום הטעם), מלבד הטעמים:

זֶרְקָא, סְגוּלָתָא, תִּלְשָׁא - שבאים תמיד בסוף התיבה

תִּירְסָא - שבא תמיד בתחילת התיבה.

נוהגים להוסיף סימון כפול במקום הטעם.

פֶּשְׁטָא בא תמיד בסוף התיבה, ומורה על מלרע. במלעיל יבוא במקומו שְׁנֵי פֶשְׁטִין.

יְתִיב בא תמיד לפני תחילת המילה ומורה שהטעם בראשו.

פֶּסְק - מסומן לאחר התיבה, והטעמתו מסומנת ע"י שופר הולך (לגרמיה) או מעמיד.

סוּף פֶּסְקוֹק מסומן כסימן המעמיד, וכדי להקל הוספו נקודתיים לאחר התיבה.

צריך לדעת להבחין גם בין יְתִיב ושופר מהופך ובין פֶּשְׁטָא לקדמא.

⁴⁹ "שופר מהופך קדמא" תוקן ל"שופר מהופך פשטא" כי הפשטא הוא הטעם המפסיק שרגיל לבוא לאחר שופר מהופך. הטעם קדמא שהוא המשרת מן השניים סודר לאחריו, אמנם היה אפשר להשמיטו ולכלול אותו באזלא.

נספח

רשימת ההפסקים בקריאת התורה ע"פ מסורת יהודי בבל.

ע"פ רשימות שנמסרו לי באדיבותו הרבה של
ר' חיים סלמן הי"ו,
כפי שקבל מרבותיו עד חכם יעקב מוצפי זצוק"ל

הקדמה

חלוקת ההפסקים בקריאת התורה מופיעה כבר בדברי הקדמונים כדוגמת "תקון יששכר" לר' יששכר בן טוסאן מערבי זצוק"ל מתקופת מרן הבית-יוסף ועוד. רשימה זו עוזרת לקורא בתורה לדעת בקלות היכן כדאי להפסיק בלא שיצטרך לדעת את כללי ההפסקה כפי שנפסקו בשו"ע או"ח קלו-קלז (מבבלי מגילה כא-כב). אבל מ"מ אין חיוב להפסיק דווקא שם, ואפשר לשנות אם יש צורך להעלות עולים רבים וכדומה, כפי שלפני שנכתבו רשימות אלו היו הקוראים מפסיקים ע"פ הכללים.

ברוב החומשים שהודפסו בזמנינו בארץ ישראל מסומנים ההפסקים ע"פ מנהגי האשכנזים, ונמשכו אחריהם גם הספרדים, כמו הבבלים החלבים והמרוקאים ועוד, למרות שהיו להם מנהגים אחרים בהפסקים,⁵⁰ כמו שלצערנו נשכחו ההפטרות המיוחדות של עולי בבל לפרשת שמות ופרשת בא מפני שלא הודפסו בחומשים הנפוצים. לקהילות הספרדים יש מנהגים שונים זה מזה לגבי ההפסקות, לדוגמא מנהג החלבים⁵¹ לחלק לקטעים קצרים את הקריאות הראשונות בפרשה, ובאחרונות להאריך, גם הם מקפידים עד מאוד שלא להפסיק בפסוק שמזכיר דבר רע אפילו ברמז.

לענ"ד החלוקה לקטעים קצרים לפחות בהתחלת הפרשה מעידה על הרצון להעלות הרבה עולים⁵² בבתי כנסת בהם יש קהל רב. ומכאן תוכחת מגולה לאלו שמקפידים (ע"פ הסוד⁵³) להעלות רק שבעה עולים ולא נותנים לקהל הגדול את האפשרות לעלות לס"ת אחת לחודש (שכן צריכה להיות ההנהגה), ויצא שכרם בהפסדם.⁵⁴

אסיים בדברי הר' חיים סלמן הי"ו:

"מורי ורבי חכם יצחק מחלב בן שמחה ע"ה היה נוהג בהרבה מקרים לא להפסיק לעולים במקום המצוין בחומש. הוא הסביר לי כי רבו חכם יעקב מוצפי ע"ה בבגדאד הסביר לו כי נפלו טעויות בספרים⁵⁵ והעתיקו זה מזה ונמשכו הטעויות עד היום. לכן כדי לזכות את הרבים החלטתי להעלות את ההפסקות לעולים כפי שלמדתי ממנו במשך כארבעים שנה. זיע"א."

תודתי הרבה על שהסכים לכלול את רשימתו בקונטרס זה. יה"ר שחפץ ה' בידיו יצליח בכל מילי דקדושא, להחזיר עטרת תפארת מסורת יהדות בבל למקומה הראוי לה.
י.א. ידידיה.

⁵⁰ ואם רוצים לחזור למנהגים הקודמים (רק ע"פ רב בית הכנסת או מורה הוראה ובדרכי נועם כמובן) המלצתי היא לסמן את ההפסקים בחומשים כדי למנוע בלבול בקהל והערות מיותרות בבית הכנסת.

⁵¹ כפי שאפשר לראות בחומש "סכת דוד".

⁵² ועדיף לקרוא קריאה חדשה לכל עולה מאשר לחזור על קטע אחד הרבה פעמים (ושמחת תורה שאני) שבכך יוצאים ידי חובת הרמ"א רפ"ב ס"ב וגם לדעת מרן שמתיר לחזור, מסתבר שאם אפשר לקרוא קטע חדש עדיף טפי.

⁵³ הנוהגים ע"פ הסוד מסתמא מתפללים גם בשבת בהנף החמה ובד"כ אין מניין גדול במיוחד אז יכולים בהחלט להעלות שבעה עולים בלבד.

⁵⁴ ועיני ראו ולא זר כאלה שמאוד מקפידים שלא להוסיף על שבעה גם כשיש שמחות בבית הכנסת, אבל למשפחות נכבדי הקהל כן נותנים לעלות יותר משבעה, וכדי בזיון וקצף כי רק על הקדמתם דובר בריש סימן קלו.

⁵⁵ עיין למשל בהשגותיו של הספר דרכי חיים ושלוש על הרב מאורי אור.

מסורת יהודי בבל בקריאת התורה
- טיוטא -

עלויות של שבת שחרית							מנחה שבת וב"ה			פרשה
מוסיף	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	לוי	כהן	ישראל	לוי	כהן	
ג,כד	ב,ג	א,כג	א,יט	א,יג	א,ח	א,ה	א,יג	א,ח	א,ה	נדאשית
ט,יז	ט,ז	ט,א	ח,כ	ח,יז	ז,ה	ו,כב	ו,כב	ו,יח	ו,טו	נח
יז,ט	יז,ו	טו,ה	יד,יח	יג,יח	יג,ד	יב,יג	יב,יג	יב,ו	יב,ג	לך לך
כז,כז	כא,כד	כא,יז	כא,ח	כא,ד	יט,כ	יח,יד	יח,יד	יח,ח	יח,ה	וירא
ה,ה	כד,סב	כד,נא	כד,מד	כד,לו	כד,כו	כד,יד	כג,טז	כג,י	כג,ה	חיי שרה
ד,כח	כז,כט	כז,כג	כו,כט	כו,כב	כו,יב	כו,ה	כו,ה	כו,כו	כו,כב	תולדות
מב,מב	לא,טז	לא,יא	ל,כז	ל,יג	כט,יז	כח,כב	כח,כב	כח,יז	כח,יב	ויצא
כד,כד	לה,יא	לג,כ	לג,ה	לב,ל	לב,כז	לב,יג	לב,יג	לב,ט	לב,ו	וישלח
ח,ח	לט,כג	לט,ו	לט,ג	לח,ל	לז,כב	לז,יא	לז,יא	לז,ז	לז,ג	וישב
כט,כט	מג,טו	מב,יח	מא,מט	מא,לח	מא,לג	מא,טז	מא,טז	מא,יב	מא,ה	מקץ
כג,כג	מו,כז	מו,יט	מו,ב	מה,כז	מה,יח	מה,ז	מד,ל	מד,כד	מד,כ	ויגש
נ,כ	מט,כו	מט,יב	מח,יט	מח,טז	מח,ט	מח,ג	מח,ט	מח,ג	מז,לא	ויחי

עלויות של שבת שחרית							מנחה שבת וב"ה			פרשה
מוסיף	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	לוי	כהן	ישראל	לוי	כהן	
ד,לא	ד,יז	ג,כב	ג,טו	ב,כה	ב,י	א,יז	א,יז	א,יב	א,ז	שמות
ט,כט	ט,טז	ח,יח	ח,ו	ז,ז	ו,כח	ו,יג	ו,יג	ו,ט	ו,ה	וארא
נא,נא	יב,לו	יב,כח	יב,כ	יב,יז	יא,ג	י,כג	י,יא	י,ו	י,ג	בא
יז,יז	טז,לו	טו,כו	יד,כה	יד,יד	יד,ח	יג,כב	יד,ח	יד,ד	יג,כב	בשלח
יז,יז	כ,יג	יט,יט	יט,ו	יט,ג	יח,כג	יח,יב	יח,יב	יח,ח	יח,ד	יתרו
יד,יד	כג,כה	כג,כב	כג,יט	כג,יד	כג,י	כא,יט	כא,יא	כא,ו	כא,ג	משפטים
ח,ח	כו,ל	כו,יד	כו,ו	כה,מ	כה,ל	כה,כא	כה,כא	כה,ט	כה,ה	תרומה
מו,מו	כז,לז	כט,כה	כט,יח	כח,לח	כח,ל	כח,יב	כח,יב	כח,ט	כח,ה	תצוה
כו,כו	לד,יח	לד,ד	לג,יט	לג,יא	לא,יז	לא,יא	ל,כא	ל,טז	ל,יג	כי תשא
כט,כט	לז,טז	לז,יט	לז,יג	לז,ז	לה,כט	לה,כ	לה,י	לה,ז	לה,ג	ויקהל
כז,כז	מ,כג	מ,טז	מ,למ	לט,לב	לט,כא	לט,א	לט,א	לח,כז	לח,כג	פקודי
מג,מג	לט,לב	לט,כא	לט,א	לז,כט	לז,טז	לה,כט	לה,י	לה,ז	לה,ג	מחוברים

עלויות של שבת שחרית							מנחה שבת וב"ה			פרשה
מוסיף	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	לוי	כהן	ישראל	לוי	כהן	
יג,יג	ב,טז	ב,יג	ב,ו	א,יג	א,ט	א,ג	א,יג	א,ט	א,ג	ויקרא
כט,כט	ח,כא	ח,יז	ח,יג	ז,לח	ז,י	ו,יא	ו,יא	ו,ו	ו,ג	צו
לב,לב	י,כ	י,טו	י,יא	ט,כג	ט,טו	ט,ד	טי,טי	ט,ז	ט,ד	שמיני
גנד,גנד	יג,לט	יג,כח	יג,כג	יג,יז	יג,ה	יב,יח	יג,ה	יב,יח	יב,ד	תזריע
כח,כח	טו,טו	יד,נג	יד,כט	יד,כד	יד,כ	יד,יב	יד,יב	יד,ט	יד,ה	מצורע
כח,כח	טו,טו	יד,כד	יד,יב	יג,נד	יג,לט	יג,יז	יג,ה	יב,יח	יב,ד	מחוברים
כו,כו	יח,ה	טז,לד	טז,כד	טז,יז	טז,ו	טז,ג	טז,יז	טז,ו	טז,ג	אחרי
כד,כד	כז,כז	יט,לז	יט,לב	יט,כה	יט,יד	יט,ד	יט,יד	יט,י	יט,ד	קדשים
כז,כז	יט,לז	יט,לב	יט,יד	יח,ה	טז,לד	טז,ג	טז,יז	טז,ו	טז,ג	מחוברים
לח,לח	כג,לב	כג,כב	כג,יד	כג,ח	כב,לג	כא,טו	כא,טו	כא,יב	כא,ו	אמור
נד,נד	כה,לח	כה,כח	כה,כד	כה,יח	כה,יג	כה,ז	כה,יג	כה,ז	כה,ג	בהר
כח,כח	כז,כא	כז,טו	כז,ח	כו,מו ⁵⁶	כו,ט	כו,ה	כו,יג	כו,ט	כו,ה	בחקתי
טו,טו	כז,ח	כו,מו ⁵⁷	כו,ט	כה,לח	כה,כח	כה,יז	כה,יג	כה,ז	כה,ג	מחוברים

⁵⁶ חזון קורא

⁵⁷ חזון קורא

מסורת יהודי בבל בקריאת התורה
- טיוטא -

עלויות של שבת שחרית							מנחה שבת וב"ה			
פרשה	כהן	לוי	ישראל	כהן	לוי	ישראל	כהן	לוי	ישראל	מוסיף
במדבר	א,ד	א,טז	א,יט	א,יט	א,נד	ב,לד	ג,יג	ג,לט	ג,מג	ג,נא
נשא	ד,כד	ד,כח	ד,לג	ו,כז	ז,ח	ז,יא	ז,יז	ז,לה	ז,מא	ז,עא
בהעלתך	ח,ד	ח,ט	ח,יד	ה,יד	ח,כב	ט,ח	ט,יד	י,י	י,יט ⁵⁸	יא,כט
שלח לך	יג,ג	יג,טז	יג,כ	יג,כז	יד,ז	יד,כ	יז,כ ⁵⁹	טו,ז	טו,יג	טו,טז
קורח	טז,ג	טז,ז	טז,יג	טז,ז	טז,יט	יז,ח	יז,יח	יז,כד	יח,יא	יח,כ
חוקת	יט,ו	יט,י	יט,יז	יט,יז	כ,ו	כ,יג	כ,כא	כא,ט	כא,טז	כא,כ
בלק	כב,ד	כב,ז	כב,יב	כב,יב	כב,כ	כב,לח	כג,יב	כג,כו	כד,ה	כד,יג
מחברים	יט,ו	יט,י	יט,יז	כ,ו	כ,כא	כ,כא	כב,יב	כב,לח	כג,כו	כד,ה
פינחס	כה,יב	כה,טו	כו,ד	כח,י	כח,טו	כח,כה	כח,לא	כט,ו	כט,יא	כט,טז
מטות	ל,ד	ל,ט	ל,יג	ל,יז	לא,יב	לא,כד	לא,מא	לא,נד	לב,יט	לב,כד
מסעי	לג,ג	לג,מט	לג,נג	לג,מט	לג,נג	לד,טו	לד,כט	לה,ח	לה,לד	לו,ז
מחברים	לד,ד	לד,ט	לג,יג	לא,יב	לא,נד	לב,יט	לג,מט	לד,טו	לד,כט	לה,ח

עלויות של שבת שחרית							מנחה שבת וב"ה			
פרשה	כהן	לוי	ישראל	כהן	לוי	ישראל	כהן	לוי	ישראל	מוסיף
דברים	א,ג	א,ז	א,יא	א,יא	א,כא	א,לח	ב,כה	ב,ל	ב,לו	ג,יד
ואתחנן	ג,כה	ד,ד	ד,ח	ד,ד	ד,ח	ד,מ	ד,מט	ה,יז	ו,ג	ו,כה
עקב	ז,כא	ח,ג	ח,י	ז,כא	ח,ג	ח,י	ט,כט	י,יא	י,כב	יא,ט
ראה	יא,לא	יב,ה	יב,י	יב,י	יב,יט	יב,כח	יג,יט	יד,כא	יד,כט	טו,ו
שופטים	טז,כ	יז,י	יז,יג	יז,י	יז,כ	יח,ה	יח,ח	יח,יג	יח,יז	כ,ט
כי תצא	כא,יד	כא,יז	כא,כא	כא,יז	כב,ז	כג,כא	כג,כד	כד,ד	כד,יג	כד,יח
כי תבוא	כו,ג	כו,ח	כו,יא	כו,יא	כו,טו	כו,יט	כז,ג	כז,י	כח,ו	כח,סט
נצבים	כט,יא	כט,יד	כט,כח	כט,יא	כט,יד	כט,כח	ל,ו	ל,י	ל,יד	-
וילך	לא,ג	לא,ו	לא,י	לא,ג	לא,ו	לא,ט	לא,יג	לא,יט	לא,כב	לא,כה
מחברים	כט,יא	כט,יד	כט,כח	כט,כח	ל,ו	ל,יד	לא,ג	לא,ו	לא,יג	לא,יט
האזינו ⁶⁰	לב,ו	לב,יב	לב,יח	לב,ו	לב,יב	לב,יח	לב,כח	לב,לט	לב,מג	?
הברכה	לג,ז	לג,יב	לג,יז	לג,ז	לג,יב	לג,יז	לג,כג	לג,כו	לג,כט ⁶¹	-

⁵⁸ זאת עשו כדי שלא להפסיק אחר פסוק לד מפני שויסעו מהר ה' איננו לטובה כמ"ש חז"ל כתינוק הבורח מבית הספר. אמנם אין בכך הכרח מפני שהסיום ממש הוא הפסוק שאחריו וענן ה' עליהם יומם וכו' והוא לטובה.

⁵⁹ והוא עניין סליחה וכפרה לאפוקי מן הפוסקים לאחר פסוק כה.

⁶⁰ ההפסקים בפרשת האזינו הם הזייו ליד ע"פ הגמרא.

⁶¹ חתן מעונה

תשובת הרב הגאון הרב יוסף זליכה שליט"א בענין הפטרת פרשת שמות⁶²

שאלה. בשבת פרשת שמות התעורר ויכוח סוער בביה"כ, חלק אמרו להפטיר "דברי ירמיהו" וחלק רצו להפטיר "בן אדם הודע" ומיעוט המצוי הוכיחו מסדר החוק לישראל שצריך להפטיר "הבאים ישרש יעקב", וזאת להבהיר שהמנין שלנו ספרדים מכל העדות ואין בינינו תימנים ואשכנזים מה עלינו לעשות.

תשובה. דע שכבר כתבתי על זה באורך לפני כעשרים שנה (ונשרף הכל בשריפה הגדולה לתקפ"צ) ועפ"ז הנהגתי במגן הילד ובתפארת משה ששמשתי שם כמשגיח לקרא בפרשת שמות הפטרת דברי ירמיהו וגם הפטרת הודע את ירושלים, וכן בפרשת בא הפטרת הדבר אשר דבר ה' אל ירמיהו וגם הפטרת בעת ההיא יובל שי בכדי לצאת יד"ח גם למנהג הספרדים כמ"ש בחומשים וגם מנהג רוב העם כמ"ש הרמב"ם בסוף ספר אהבה בסדר ההפטרות ע"ש, ולחזור ולכתוב כל המאמר הנזכר קשה עד מאד וגם השכחה מצויה, על כן אכתוב תוכיות המאמר בקצור נמרץ.

איתא במגילה (כ"ה.) מעשה דוד ואמנון נקראים ולא מתרגמין, ופירש"י מעשה דוד ואמנון נקראים בהפטרה, וכתב ע"ז בכסף משנה ונראה שלא היה להם באותו זמן הפטרות קבועות כמונו היום אלא כל אחד היה מפטיר ענין שנראה לו שהוא מתייחס לפרשה וגם בזמנינו זה יש חילוק מנהגים בהפטרות, עכ"ל, וביאור דבריו נלע"ד משום שלא מצאנו בשום מקום שיש מפטירים במעשה דוד ואמנון, והמשנה מתייחסת למפטיר נראה שלא היה סדר קבוע של הפטרות. ובאמת כן כתב האשכול (הוצאת אלבק ח"א עמוד 171) שבימי חכמי התלמוד לא

היו ההפטרות סדורות, ובאותם ימים היו מפטירים בכל מקום שהיו רוצים, ולאחר כן הוקבעו ההפטרות והן סדורות אצלנו לכל שבת ושבת, ע"ש. וכ"כ בספר העתים ועוד. ועוד ראייה מביא הכסף משנה לדבריו מזה שיש חילוק מנהגים גם בימינו וברור שזה נבע ממה שהיו מפטירים בכל מקום שנראה להם מתייחס לפרשה וכל מקום נהגו ע"פ מה שהנהיגום רבותיהם, ואף שבמגילה (ל:) איתא בחמישית חוזרין לכסדרן וכו' ושאלו בגמ' לסדר מאי..., רבי ירמיה אמר לסדר הפטרות הוא חוזר, ולכאורא משמע שיש סדר להפטרות, ונלענ"ד דלסדר הפטרות ר"ל שעד עכשיו הפטירו מענין ארבע פרשיות וכמ"ש רש"י, מכאן והלאה יפטירו מענין הסדרה והפרשה, ובה תורצה הערת הרנ"פ באנצקלופדיא תלמודית ערך הפטרה (הערה 180) ודו"ק.

ומשמע עוד מדבריו שכהיום ההפטרות קבועות לפי המנהגים השונים ומשום אל תטוש תורת אמך צריך כל אחד לנהוג כמנהג קהילתו ואע"פ שהטועה והקורא כמנהג קהילה אחרת יצא יד"ח בהיות וגם זוהי מעין הפרשה (עיין ילקוט יוסף ח"ב עמודים קע"ט ק"פ קפ"א) בודאי שלכתחילה צריך לקרוא כמנהג קהלתו, וע"כ ראוי לפרסם ההפטרות של הספרדים שלא מופיעות בחומשים, כגון בפרשת ויצא שהספרדים מפטירים "ועמי תלואים למשובתי" וגם שני פסוקים ראשונים של "ויברח יעקב" כמ"ש ברמב"ם ובאבודרהם (ועיין אזני יהושע עמוד כ"ח אות נ') וכן בפרשת קדושים שמפטירים "בן אדם דבר" כמבואר ברמב"ם.

והנה מצאנו באבודרהם שבפרשת שמות ישנם שלושה מנהגים, יש מפטירים "דברי ירמיהו" (והיא נדפסה בחומשים כהפטרה לספרדים) ויש מפטירים "הודע את ירושלים" (ואינה מופיעה ברוב החומשים) ויש

⁶² פורסם בעלון "שמרו שבת" מספר 10 (פרשת בא)

בשם י"א הביאה הרמב"ם והאשכול
בשם ר"ש הנגיד ונהגו בה התימנים,
ובאטליה ובאלג'יר ובגדאד וג'רבא
וטרפולי וסרקוסא ופאס וקונסטנטיין
וכמבואר במקורות הנ"ל, (ובע"פ
שמעתי מזקנים מעוד עדות ספרדיות
שנהגו בזה).

הנך רואה שרוב הספרדים נהגו
בהפטרות אלו, ובמקום שיש רוב קהל
מאחת מעדות אלה ינהגו כמנהגם בלי
פקפוק, ברם במקום שיש קהל מעורב
נלע"ד שיקראו את שתי הפטרות
וכמו שהנהגתי בישיבה, ומצאתי און
לי ממ"ש בחוק לישראל דפוס ורשא
(והוא מצולם ע"י מנצור ולוגאסי
ושיח ישראל) בהפטרות פרשת שמות,
שיש מוסיפים גם הודע את ירושלים
לדברי ירמיהו, ור"ל שאומרים שתיהן,
ולהפסק אין לחוש מאחר ושתייהן
מעין הפרשה, ועושה כן בכדי לצאת
לכתחילה אליבא דכל הדעות, ואף
דקיי"ל דאין מדלגין מנביא לנביא,
מ"מ נהגין לסיים הפטרת שבת ור"ח
כשלמחרת נמי ר"ח בפסוק ראשון
ואחרון מהפטרות מחר חודש. וה"ה
שבת ר"ח אדר ושבת ר"ח ניסן וכדו'
מטעם שבימנו שקוראים מתוך ספר
שאינו עשוי בגלילה לא מתעכבים
בדילוג וכמ"ש בתרומת הדשן הבאו
דבריו בב"י (סי' קמ"ד, וע"ש בכף
החיים אות י"א) ואכמ"ל. ודע שבשנת
התשל"ט ערכתי עיקרי הדברים לפני
הגר"צ אבא שאול (שליט"א)
[זללה"ה] והסכים עמי, ובשנת תשמ"ג
שוחחתי בזה עם הרה"ג הנאמ"ן נר"ו
וגם הוא הסכים עמי.

מפטירים בישעיה (והיא נדפסה
בחומשים כהפטרות לאשכנזים
ומתחילה הבאים ישרש יעקב). והנה
בהפטרות האשכנזים לא נהגה שום
קהילה מקהלות ספרד וממה שמסודר
בחוק לישראל אין שום ראיה שהרי
שם מסודרים פסוקים בפרשיות שלא
מופיעים בהפטרות כלל, ואכמ"ל.
ולכן אין לחוש לזה כלל.

והפטרות דברי ירמיהו הביא
האבודרהם בסתמא ומשמע שזה מנהג
קהילתו, וכן נראה שנהג החיד"א שעל
זה סידר חידושי הפטרה שבצוארי
שלל. וכ"כ האשכול בשם ר"ש הנגיד
וכן הוא בסידור איטליא ע"פ קמחא
דאבישונא, לעומת זאת הפטרת "הודע
את ירושלים" הביא הרמב"ם. וכן הוא
מנהג תימן כמבואר בכל התג'ים
ובסידור עץ חיים, וכן הוא מנהג
אלג'יר כמבואר בספר זה השולחן
ובלוחות השנה אלג'יר. וכן הוא מנהג
בגדאד כפי הנראה בחידושי הפטרות
שבספר אדרת אליהו, וברכת חיים
לכמהרי"ח ז"ל ובלוחות השנה
בגדאד. וכן הוא מנהג ג'רבא כמבואר
בברית כהונה. וכן הוא מנהג טריפולי
כמבואר בספר השומר אמת, וכן הוא
מנהג סרקוסה כמבואר בהמסורה
הוצאת גינזבורג ח"ב, וכן הוא מנהג
פאס לפי סידור אהבת הקדמונים
ירושלים תרמ"ט, וכן הוא מנהג פרס
ובוכרה לפי חומש מקרא מפורש עם
תפסיר פרסי ירושלים תרס"ו. וכן הוא
מנהג קונסטנטיין לפי הלוחות
הנדפסים בספר "שם יוסף ומנחת
יהודה". וכן הוא מנהג תונס לפי
חומש תורה-אור ליורנו תרפ"ו,
וחומש תורת ד' תמימה ליורנו
תרכ"ג. (וע"ע באנצקלופדיא הנ"ל
כרך י' בנספח שבסופו).

ודע שגם בפרשת בא הביא
האבודרהם בסתמא הפטרת "הדבר
אשר דבר ה' אל ירמיהו", וגם
בחומשים הביאו זו בסתמא ומשמע
שהיא גם לספרדים וגם החיד"א
בצוארי שלל כנ"ל. לעומת זאת
הפטרות בעת ההיא שהביא האבודרהם

הפטרת פרשת שמות ביחזקאל פרק ט"ז,
למנהג יהודי בבל ורוב קהילות הספרדים,
וכדעת הרמב"ם.

א וַיְהִי דְבַר-יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: ב
בֶן-אָדָם הוֹדַע אֶת-יְרוּשָׁלַם
אֶת-תוֹעֲבֹתֶיהָ: ג וְאָמַרְתָּ
כֹה-אָמַר אֲדֹנָי יי לִירֹושָׁלַם
מְכַרְתִּיךָ וּמְלֹדֹתֶיךָ מֵאֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי אֲבִיךָ הָאֲמָרִי וְאָמַרְתָּ
חֲתִית: ד וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בַּיּוֹם
הוֹלִדְתָּ אוֹתָךְ לֹא-כִכַּת שָׂרְךָ
וּבָמִים לֹא-רָחַצְתָּ לְמַשְׁעִי
וְהַמֶּלֶח לֹא הַמֶּלֶחַת וְהַחֲתָל לֹא
חֲתָלְתָּ: ה לֹא-חָסָה עֲלֶיךָ עֵין
לַעֲשׂוֹת לָךְ אֶחָת מֵאֵלֶּה לְחַמְלָה
עֲלֶיךָ וְתִשְׁלָכִי אֶל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה
בְּנֶעַל נִפְשֶׁךָ בַּיּוֹם הַלֵּדֶת אֹתָךְ: ו
וְאָעֲבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת
בְּדָמֶיךָ וְאָמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ חַיִּי
וְאָמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ חַיִּי: ז רַבָּכָה
כְּצִמְחַת הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ וְתִרְבִּי
וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בַעֲרֵי עַדְיִים
שָׂדִים נִכְנֹו וּשְׁעָרֶיךָ צִמְחָה וְאֵת
עֲרֹם וְעֶרְיָה: ח וְאָעֲבֹר עֲלֶיךָ
וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה עֵתָךְ עֵת דִּדִּים
וְאֶפְרָשׁ כְּנָפִי עֲלֶיךָ וְאֶכְסָה
עֲרוֹתָךְ וְאֶשְׁבַּע לָךְ וְאֶבֹּא
בְּבִרְיֹת אֹתָךְ נָא אֲדֹנָי יי
וְתִהְיֶי-לִי: ט וְאֶרְחָצְךָ בַּמַּיִם
וְאֶשְׁטָךְ דָּמֶיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֶסְכֶּךָ
בְּשֶׁמֶן: י וְאֶלְבִּישְׁךָ רִקְמָה
וְאֶנְעִלְךָ תַּחֲשׁ וְאֶחְבֹּשְׁךָ בְּשֵׁשׁ
וְאֶכְסֶךָ מָשִׁי: יא וְאֶעֱדָךְ עָדִי
וְאֶתְּנֶה צְמִידִים עַל-יְדֶיךָ וְרִבִּיד

עַל-גְּרוֹנֶךָ: יב וְאֶתֵּן גִּזְם
עַל-אַפְךָ וְעִנִּילִים עַל-אֲזִנֶּיךָ
וְעִטְרֹת תַּפְאֶרֶת בְּרֹאשְׁךָ: יג
וְתַעֲדִי זָהָב וְכֶסֶף וּמִלְּבוּשֶׁךָ שֵׁשׁ
שֵׁשׁ וּמָשִׁי וְרִקְמָה סָלַת וְדִבְשׁ
וְשֶׁמֶן אֲכַלְתִּי אֶכְלָתִּי וְתִפְלִי בְּמֵאֵד
מֵאֵד וְתִצְלָחִי לְמִלּוּכָה:

הפטרת פרשת בא בישעיהו פרק י"ט, למנהג
יהודי בבל ורוב קהילות, וכדעת הרמב"ם.

ז בָּעֵת הַהִיא יוֹבֵל-שָׁנִי לִי
צְבָאוֹת עִם מִמְשָׁךְ וּמוֹרָט וּמַעַם
נוֹרָא מִן-תּוֹא וְהִלָּאָה גִּוִּי ו קוֹ-קוֹ
וּמִבוֹסָה אֲשֶׁר בָּזְאוּ נְהָרִים אֶרְצוֹ
אֶל-מְקוֹם שֵׁם-יְיָ צְבָאוֹת
הַר-צִיּוֹן: א מִשָּׂא מִצָּרִים הִנֵּה יי
רֹכֵב עַל-עֵב קָל' וּבָא מִצָּרִים
וְנָעֹו אֵלַי מִצָּרִים מִפְּנֵיו וּלְבָב
מִצָּרִים יָמָס בְּקִרְבּוֹ: ב
וּסְכַסְכְּתִי מִצָּרִים בְּמִצָּרִים
וְנִלְחַמּוּ אִישׁ-בְּאָחִיו וְאִישׁ
בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מִמְלָכָה
בְּמִמְלָכָה: ג וְנִבְקָה רוּחַ-מִצָּרִים
בְּקִרְבּוֹ וְעִצָּתוֹ אֲבִלַע וְדַרְשׁוֹ
אֶל-הָאֱלִילִים וְאֶל-הָאֱסִיִּים
וְאֶל-הָאֲבֹת וְאֶל-הַיְדֹעֲנִים: ד
וּסְפָרְתִּי אֶת-מִצָּרִים בֵּינִי אֲדֹנִים
קָשָׁה וּמִלָּךְ עֹז יִמְשַׁלְכֶם נָא
הָאֲדֹנָי יי צְבָאוֹת: ה וְנִשְׁתוּ-מִים
מֵהֵיָם וְנִהָר יִחַרְבּ וְיִבֶּשׁ: ו
וְהָאֲזִנִּיחוּ נְהָלוֹת דָּלְלוּ וְחִרְבוּ
יֹאכִי מִצּוֹר קִנְיָה וְסוּף קִמְלוּ: ז
עֲרוֹת עַל-יָאוֹר עַל-פִּי יָאוֹר וְכָל'
מִזְרַע יָאוֹר יִבֶּשׁ נְהָר וְאִיגְנוּ: ח

וְאָנוּ תְּדַיְגִים וְאֶבְלוּ כָּל־מִשְׁלִיכֵי
בִּיאֹר חֶכָּה וּפְרָשִׁי מִכְמֶרֶת
עַל־פְּנֵי־מַיִם אִמְלִלוּ: ט וּבָשׂוּ
עֲבָדֵי פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֲרָגִים
חוּרֵי: י וְהָיוּ שְׁתֵּיתֶּה מִדְּכָאִים
כָּל־עֹשִׂי שֹׁכֵר אֲנִמִּי־נֶפֶשׁ: יא
אֶדְ-אֹלִים שָׂרִי צִעַן חֲכָמִי יַעֲצִי
פִרְעָה עֲצָה נִבְעָרָה אִידָּה תֵּאמְרוּ
אֶל־פִּרְעָה בֶּן־חֲכָמִים אֲנִי
בֶּן־מַלְכֵי־קָדֶם: יב אִים אִפּוֹא
חֲכָמִיד וְנִגִּידוּ נָא לָךְ וְיִדְעוּ
מִה־יַּעֲזֵן יִי צְבָאוֹת עַל־מִצְרָיִם:
יג הִנֵּה לֹא־שָׂרִי צִעַן נִשְׂאוּ שָׂרֵי נָה
הִתְעוּ אֶת־מִצְרָיִם פֶּגֶת שְׁבֻטֶיהָ:
יד יִי מִסֹּד בְּקִרְבָּה רֵוַח עֹוִעִים
וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרָיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ
כְּהִתְעוֹת שֹׁכֹר בְּקִיאוֹ: טו
וְלֹא־יִהְיֶה לְמִצְרָיִם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזָנֵב כִּפָּה וְאֲנִמּוֹן: טז
בֵּינוֹם תִּהְיֶה יִהְיֶה מִצְרָיִם כְּנָשִׁים
וְחֶרֶד וּפְחָד מִפְּנֵי תְּנוּפֶת יָד־יִי
צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא מִנִּיף עָלָיו: יז
וְהִיָּתָה אֲדָמַת יְהוּדָה לְמִצְרָיִם
לְחֵנָא כָּל־אֲשֶׁר יִזְכִּיר אֶתָּה אֱלֹוִי
יִפְחָד מִפְּנֵי עֲצַת יִי צְבָאוֹת
אֲשֶׁר־הוּא יוֹעֵץ עָלָיו:
יח בֵּינוֹם תִּהְיֶה יִהְיֶה חֲמֹשׁ עָרִים
בְּאַרְץ מִצְרָיִם מִדְּבָרוֹת שְׁפֹת
כְּנָעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לִיִּי צְבָאוֹת עִיר
תִּהְיֶה יִאֲמָר לְאַחַת:
יט בֵּינוֹם תִּהְיֶה יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לִיִּי
בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם וּמִצְבָּה
אֶצֶּל־גְּבוּלָהּ לִיִּי: כ וְהִיָּתָה לְאוֹת

וְלַעֲד לִיִּי צְבָאוֹת בְּאַרְץ מִצְרָיִם
כִּי־יִצְעֲקוּ אֶל־יִי מִפְּנֵי לְחֻצִּים
וְיִשְׁלַח לָהֶם מוֹשִׁיעַ וְרֹב
וְהִצִּילָם: כא וְנוֹדַע יִי לְמִצְרָיִם
וְיִדְעוּ מִצְרָיִם אֶת־יִי בֵּינוֹם הִהוּא
וְעֲבָדוּ זָבַח וּמִנְחָה וְנִדְרוֹ־גִדְרָה
לִיִּי וְשִׁלְמוּ: כב וְנִגָּף יִי
אֶת־מִצְרָיִם נִגָּף וְרִפּוֹא וְשָׁבוּ
עַד־יִי וְנִעֲתָר לָהֶם וְרִפָּאם:
כג בֵּינוֹם תִּהְיֶה תִּהְיֶה מִסְלָה
מִמִּצְרָיִם אֲשׁוּרָה וּבֹא־אֲשׁוּר
בְּמִצְרָיִם וּמִצְרָיִם בְּאֲשׁוּר וְעֲבָדוּ
מִצְרָיִם אֶת־אֲשׁוּר:
כד בֵּינוֹם תִּהְיֶה יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרָיִם וּלְאֲשׁוּר
בְּרָכָה בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ: כה אֲשֶׁר
בְּרָכוּ יִי צְבָאוֹת לֵאמֹר בְּרוּךְ
עַמִּי מִצְרָיִם וּמַעֲשֶׂה יָדֵי אֲשׁוּר
וְנִחַלְתִּי יִשְׂרָאֵל:

הפטר פרשת קדושים ביחזקאל פרק כ'

כ וַיְהִי דְבַר־יִי אֵלַי לֵאמֹר: ג
בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יִי
הַלְדַּרְשׁ אֶתִּי אַתֶּם בָּאִים חֵי־אֲנִי
אִם־אֲדַרְשׁ לָכֶם נָאִם אֲדֹנָי יִי: ד
הַתְּשַׁפֹּט אַתֶּם הַתְּשַׁפּוֹט בֶּן־אָדָם
אֶת־תוֹעֵבֶת אֲבוֹתֶם הוֹדִיעֶם: ה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יִי
בֵּינוֹם בְּחָרִי בְּיִשְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדִי
לְזָרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאֹנֶדַע לָהֶם
בְּאַרְץ מִצְרָיִם וְאִשָּׁא יָדִי לָהֶם
לֵאמֹר אֲנִי יִי אֱלֹהֵיכֶם: ו בֵּינוֹם
הִהוּא נִשְׂאֵתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל-אֶרֶץ
אֲשֶׁר-תִּרְתִּי לָהֶם זִבְתַּחֲלָב
וּדְבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל-הָאֲרָצוֹת:
ז וַאֲמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׁקוּצֵי עֵינָיו
הַשְּׁלִיכוּ וּבְגָלוּלִי מִצְרַיִם
אֶל-תַּטְמָאוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ח
וַיֹּמְרוּ-בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמָעַ אֵלַי
אִישׁ אֶת-שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא
הַשְּׁלִיכוּ וְאֶת-בְּגָלוּלִי מִצְרַיִם לֹא
עָזְבוּ וַאֲמַר לִשְׁפָךְ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם
לְכָלוֹת אִפִּי בָהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ
מִצְרַיִם: ט וְאָעֵשׂ לְמַעַן שָׁמִי
לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר-הִמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נִוְדַעְתִּי
אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: י וְאֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאֶבְאֵם אֶל-הַמִּדְבָּר: יא
וְאֶתָּן לָהֶם אֶת-חֲקוֹתַי
וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי הַדִּבְרֹתַי אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם: יב
וְגַם אֶת-שִׁבְתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם
לְהִיּוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
לִדְעוֹת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדָּשׁם: יג
וַיֹּמְרוּ-בִי בֵּית-יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
בְּחֲקוֹתַי לֹא-הָלָכּוּ וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי
מֶאֱסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֲתָם הָאָדָם
וְחֵי בָהֶם וְאֶת-שִׁבְתוֹתַי חָלְלוּ
מֵאֵד וַאֲמַר לִשְׁפָךְ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם
בַּמִּדְבָּר לְכָלוֹתָם: יד וְאָעֵשֶׂה
לְמַעַן שָׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם:
טו וְגַם-אֲנִי נִשְׁאַתִּי יָדִי לָהֶם
בַּמִּדְבָּר לְבַלְתִּי הָבִיא אוֹתָם

--- תושלב"ע ---

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל-אֶרֶץ
אֲשֶׁר-תִּרְתִּי לָהֶם זִבְתַּחֲלָב
וּדְבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל-הָאֲרָצוֹת:
ז וַאֲמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׁקוּצֵי עֵינָיו
הַשְּׁלִיכוּ וּבְגָלוּלִי מִצְרַיִם
אֶל-תַּטְמָאוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ח
וַיֹּמְרוּ-בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמָעַ אֵלַי
אִישׁ אֶת-שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא
הַשְּׁלִיכוּ וְאֶת-בְּגָלוּלִי מִצְרַיִם לֹא
עָזְבוּ וַאֲמַר לִשְׁפָךְ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם
לְכָלוֹת אִפִּי בָהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ
מִצְרַיִם: ט וְאָעֵשׂ לְמַעַן שָׁמִי
לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר-הִמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נִוְדַעְתִּי
אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: י וְאֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאֶבְאֵם אֶל-הַמִּדְבָּר: יא
וְאֶתָּן לָהֶם אֶת-חֲקוֹתַי
וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי הַדִּבְרֹתַי אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם: יב
וְגַם אֶת-שִׁבְתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם
לְהִיּוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
לִדְעוֹת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדָּשׁם: יג
וַיֹּמְרוּ-בִי בֵּית-יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
בְּחֲקוֹתַי לֹא-הָלָכּוּ וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי
מֶאֱסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֲתָם הָאָדָם
וְחֵי בָהֶם וְאֶת-שִׁבְתוֹתַי חָלְלוּ
מֵאֵד וַאֲמַר לִשְׁפָךְ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם
בַּמִּדְבָּר לְכָלוֹתָם: יד וְאָעֵשֶׂה
לְמַעַן שָׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם:
טו וְגַם-אֲנִי נִשְׁאַתִּי יָדִי לָהֶם
בַּמִּדְבָּר לְבַלְתִּי הָבִיא אוֹתָם